

УДК 811.161.2'243:378.147

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ЇЇ ВИВЧЕННЯ
(НА ПРИКЛАДІ ІГОР)**

Юлія КОСЕНКО (Суми, Україна)

Стаття може бути запропонована викладачам у якості додаткового джерела під час підготовки до викладання української мови як іноземної. Проблему якісної підготовки до занять з української мови як іноземної на початковому етапі її вивчення розглянуто на прикладі ігор. З'ясовано, що ігри позитивно впливають на сприйняття і засвоєння навчального матеріалу, подано приклади завдань, які пройшли попередню апробацію на заняттях. Продемонстровано результат з урахуванням практики викладання української мови. Розкрито особливості роботи зі студентами-іноземцями у групах. Презентовано сучасні підходи до вивчення української мови як іноземної. Представлено систему ігор, що можуть бути використані на початковому етапі вивчення української мови як іноземної. Акцентовано увагу на сприйнятті та засвоєнні іноземцями граматики і лексики української мови. Розглянуто основи побудови речень, уживання синонімів і антонімів, а також уміння задавати та відповідати на запитання.

Ключові слова: антонім, граматика, граматичний коментар.

The article can be offered to teachers as an additional source during the preparation of teaching Ukrainian language. The quality preparation issue for Ukrainian lesson as a foreign language at an early stage of the study is examined in the form of game. It was found that games positively influence the perception and learning of study material, examples of tasks are presented that have been pre-tested in the classroom. The practice of teaching Ukrainian language results are demonstrated. The main features of work with foreign students in groups is revealed. Presented the modern approaches to the study of Ukrainian language as a foreign language. Presented system games that can be used in the initial stage of Ukrainian language as a foreign language. The attention is focused on the perception and assimilation of Ukrainian language grammar and vocabulary to the foreigners. Sentence construction basis are considered, the use of synonyms and antonyms, as well as the ability to ask and answer the questions.

Key words: Antonyms, grammar, grammatical commentary, foreign students, information and computer technology, lexeme, vocabulary, guidelines, linguistic device, synonym, Ukrainian as a foreign language.

На сьогодні існує велика кількість підручників, посібників з української мови як іноземної. Проте, якщо детально підійти до підготовки занять з цього предмету, виникає безліч питань, з якими стикається викладач-мовник. Тому мета статті – дати методичні рекомендації до вивчення української мови як іноземної.

Як викладачу складно починати перше заняття, так і студентам-іноземцям надзвичайно важко на початковому етапі сприймати зовсім нову, чужомуву. Тому й не дивно, що студенти-іноземці, які вперше вивчають іноземну мову, стикаються з багатьма перешкодами під час навчання. Особливо складно іноземцям з Африки та громадянам з арабських країн. Це пов'язано з тим, що в будь-якої людини протягом життя формується свій мовний апарат, який відтворює звуки, які притаманні його рідній мові.

З досвіду викладання української мови як іноземної пропонуємо починати її вивчення з алфавіту. Викладач має допомогти іноземцям правильно вимовляти звуки та навчити їх читати. Дуже важливо з перших занять поступово вводити нові лексичні одиниці з перекладом на рідну мову іноземних студентів. Чужомовці, які навчилися читати, вимовляти чітко звуки, сприймати на слух слова та знати їх переклад, також мають вміти їх правильно писати.

Навичка письма займає багато часу, оскільки існує 2 види написання українських літер (друковане і рукописне). Тому викладач має показати букви написані у зошиті та у підручнику, щоб наглядно пояснити різницю іноземним студентам.

Якщо ці всі навички сформовані, то іноземні студенти вже цілком готові до комунікації. Єдиною перешкодою на даний момент є те, що вони ще не знають граматику української мови як іноземної. Тому варто з перших занять

викладачу звертати увагу не тільки на вивчення лексики, а й одразу навчати граматиці. Така параллель дає гарні результати під час комунікації, що спонукає в іноземних студентів ще більший інтерес до вивчення української мови.

Бажання та інтерес до вивчення нерідної мови мають бути у кожного іноземного студента. Завданням викладача є: створити у групі гарну атмосферу, оскільки, як відомо, психологічно важко іноземним громадянам у перші дні адаптуватися до чужої країни і до одногрупників, які, зазвичай, теж приїхали з інших країн.

Адаптація триває не довго, якщо студенту створені всі умови для навчання. Тому викладачеві потрібно зацікавити іноземних студентів вивченням української мови. Можливо, в іноземців навіть не збігатиметься мотивація до вивчення української мови або взагалі буде відсутня. Завданням викладача залишається пробудити інтерес до вивчення цієї мови.

У такому випадку у пригодістануть ігри. «Гра – це діяльність, властива людям з народження до старості, діяльність, через яку людина пізнає світ; гра – це, зазвичай, своєрідне попереднє тренування перед серйозною справою» [2, с. 64]. Так, гра під час заняття це саме те, що завжди викликає у іноземних студентів інтерес та бажання навчатися. Продемонструємо декілька ігор на початковому етапі вивчення української мови як іноземної.

Перша гра називається «Ланцюжок». Студенти повинні по черзі називати номени продуктів. За правилами гри, той хто не може назвати будь-який продукт автоматично вибуває, а виграє той, хто залишається останнім. Така гра дає можливість повторити слова з будь-якої теми лексики.

Надзвичайно допомагає у вивченні мови підтримка один одного. Коли іноземці працюють у парах, вони без зусиль складають діалоги та поступово вступають в комунікацію один з одним. Прикладом цьому є наступна гра, яка називається «Скласти речення». Для цього іноземні студенти діляться на дві команди та за 7 хвилин мають скласти 5 питальних речень. Гра полягає у тому,

щоб чужомовці правильно будували питальні речення та вміли відповідати на ці запитання.

Наприклад, 1. *Що ти робив учора? – Я читав учора.* 2. *Що ти робиш зараз? – Я працюю зараз.* 3. *Що ти будеш робити завтра? – Я буду відпочивати завтра.* 4. *Де вона вчора була? – Вона вчора була вдома.* 5. *Де ви? – Ми тут.*

Таке завдання спершу іноземцям видається складним, проте згодом вони звикають та без зусиль самі складають власні речення. За такою схемою можна також запропонувати виконати завдання в парах. Коли потрібно не тільки скласти питальні речення, але й уміти відповідати на будь-які запитання. Зокрема, *Ти студент? – Ні, я не студент. Я школяр.* Або: *так, я студент.*

Для цього, крім часів дієслова іноземним студентам потрібно обов'язково вивчити займенники та опанувати мінімальний лексичний запас слів на даному рівні. У пригоді стануть лексеми (*вчора, сьогодні, завтра, зараз* тощо), оскільки завдяки їм чужомовці одразу ж можуть визначити до якого часу належить те чи інше речення. Зокрема, *Де ви будете завтра? – Ми будемо вдома* або *Що ти робиш зараз? – Я читаю журнал зараз.* Важливо також намагатися одразу навчати студентів антонімів та синонімів. Наведемо приклади їх уживання з різними частинами мови:

уживання **антонімів**:

- з прислівниками: *холодно – жарко, темно – світло, швидко – повільно, добре – погано, голосно – тихо, складно – легко, добре – погано, багато – мало* тощо;
- уживання прикметників: *гарний – поганий, швидкий – повільний, складний – легкий; радісний – сумний; сухий – мокрий; твердий – м'який* тощо;

а також уживання **синонімів**:

- з іменниками *праця – робота; буква – літера; книга – підручник; дім – будинок, домівка, хата; друг – товариш, приятель; талант – хист, дар, здібність* тощо;

- з прикметниками: *вродливий – гарний, хороший, красивий; сміливий – відважний, мужній, хоробрий* тощо;
- уживання з дієсловами: *говорити – (більш конкретно) казати; (до кого) мовити; (із ким) розмовляти; мандрувати – подорожувати* тощо;
- уживання з прислівниками: *гарно – прекрасно, чудово; іноді – інколи, деколи, часом; тепер – нині, зараз* тощо.

Краще іноземні громадяни запам'ятовують, коли ці слова бачать у контексті, наприклад: *1. Тут холодно? – Ні, тут тепло або Так, тут холодно.*

2. Як справи? – Добре. / Погано.

Таким чином, іноземні студенти вчаться давати як позитивні, так і негативні відповіді на запитання, вміють будувати речення, знають як з іменника трансформувати прикметник або прислівник, наприклад: *зима – зимовий – зимно* тощо.

Живе спілкування, навіть штучно створене, завжди дає гарні результати. Вміло скоординована робота викладача на занятті та вміння зацікавити іноземних студентів до вивчення української мови, що базуються на поєднанні граматики і лексики, сприяють вмінню чужомовців будувати різні мовні моделі.

Наприклад, *1. Хто ти? – Я студент. 2. Хто він? – Він студент. 3. Як його звати? Його звати Ігор. 4. А це хто? – Це моя сестра. 5. Як її звати? – Її звати Юля.*

Згодом студенти-іноземці крім питань можуть самі складати тексти на теми: «Про себе», «Мій друг», «Моя родина».

Відомою також є гра «Склади слово з літер». Іноземні студенти діляться на дві команди, яким одночасно роздають літери з алфавіту. За правилами гри команда, яка складе першою 10 слів, виграє. Такі завдання викликають у іноземних громадян бажання вивчати українську мову як іноземну із зацікавленням і задоволенням.

Робота в групі вимагає від викладача індивідуального підходу до кожного іноземного студента. Відомо, щопід час заняття іноземці по-різному сприймають навчальний матеріал. Тому для того, щоб перевірити рівень засвоєння нової інформації пропонуємо кожному чужомовцю задати одне і те саме запитання, наприклад, *Що ти хочеш робити зараз?* Відповідь спочатку може бути не зовсім правильною з погляду граматики, але, коли викладач, виправить помилки в першого іноземного студента, інші уже будуть правильно будувати речення і поповнювати їх словниковий запас новими словами.

Як відомо, щоденне повторення навчального матеріалу призводить до автоматичної навички. Тому рекомендуємо кожного заняття проводити опитування, як-от: *Де ти був учора? / Який сьогодні день тижня? Яке сьогодні число? Яка сьогодні погода?* тощо. Запитання типу (*Що ти звичайно купуєш кожного дня?* або *Яка твоя улюблена страва?* чи *Який твій улюблений колір?*) змушують іноземців повторювати попередньо вивчену лексику.

Для того, щоб вивчити прислівники часу (*вчора, позавчора, сьогодні, завтра, післязавтра*), радимо їх вживати одразу після вивчення днів тижня. Наприклад, *Який сьогодні день тижня? – Сьогодні понеділок. А вчора, який був день тижня? – Учора була неділя. А позавчора, який був день тижня? – Позавчора була субота. А завтра, який буде день тижня? – Завтра буде вівторок. А післязавтра, який буде день тижня? – Післязавтра буде середа.* Таким чином, іноземні студенти вивчають не тільки прислівники часу, а й одразу повторюють часи дієслова та назви днів тижня.

Комунікативний підхід найважливіший під час навчання української мови як іноземної. Під час гри іноземні студенти швидше запам'ятовують нові слова та із задоволенням вступають у комунікацію один з одним.

Граматичний коментар повинен бути на кожному занятті. Іноземці мають повторювати та сприймати новий матеріал, тому саме граматика є тим фундаментом, за допомогою якої створюються нові слова та відбувається комунікація. Наприклад, *кохання – коханий – кохати.*

Іноземцям потрібно пояснити, що в українській мові існує дві форми звертання: «ти» (неофіційна) і «Ви» (офіційна при звертанні до однієї особи), а також «ви» (при звертанні до групи осіб). Під час розмови з незнайомою або малознайомою людиною говорять «Ви». При дружніх стосунках звертаються на «ти».

«Варто наголосити на тому, що в українській мові порядок слів у словосполученні та реченні є відносно вільним, якщо порівнювати з англійською, у якій він сталий: у стверджувальних реченнях підмет стоїть перед присудком, прямий додаток – після присудка, прикметник – перед іменником, який він визначає тощо. Візьмемо для прикладу відоме всім речення – *Loveyou*. Ми можемо сказати «*Я кохаю тебе*», або «*Кохаю я тебе*», або «*Тебе кохаю я*», причому основний зміст речення залишається незмінним» [1, с. 99].

Гра викликає позитивні емоції і бажання пізнавати нове. Тому, вивчивши лексику з теми «Продукти», можна зі студентами розіграти діалог «Замовлення в ресторані» або «Похід до магазину». Під час комунікації студенти повторюють лексеми, які вивчили нещодавно, а також завдяки інформаційно-комп'ютерним технологіям одразу можуть знайти переклад інших потрібних для розмовислів. Така атмосфера створює реальні умови для комунікації, у результаті чого іноземці вчаться підтримувати розмову українською мовою. Уміння задавати запитання та вміння відповідати на них спонукає іноземних студентів якомога більше працювати задля отримання ще кращого результату.

Читання текстів має надзвичайно важливе значення, тому що іноземні студенти знайомляться з новими словами, відповідають на запитання, а також створюють на прикладі цих текстів – свої власні. Гру «Правда чи неправда» доречно використовувати після прочитання тексту, оскільки завдяки ній можна швидко перевірити наскільки іноземні студенти зрозуміли контекст.

Перш ніж розпочати вивчення усіх відмінків іменника, іноземці мають ознайомитися з усіма частинами мови. Знання граматики надають впевненості під час спілкування. Кожне заняття має бути продовженням попереднього, тобто матеріал повинен подаватися від простого до складного. Відомо, що під

час ігор чужомовці повторюють одразу і граматику і лексику, наприклад: *це стіл, а це столи; це жовта сумка, а це червона сумка* тощо.

Під час вивчення прикметників радимо проводити гру «Давайте говорити один одному компліменти». Для цього потрібно групу розділити на дві команди. Учасники від кожної команди по черзі роблять компліменти членам команди суперника. Програє та команда, яка протягом п'яти секунд не зможе зробити черговий комплімент.

Ілюстрація також допомагає іноземцям вивчати мову. Особливо, якщо є малюнок, на якому, наприклад, зображена кімната з усіма меблями або на одному аркуші є різноманітні фрукти або овочі чи різні тварини тощо. Залучення інформаційно-комп'ютерних технологій під час вивчення лексики стовідсотково допомагають запам'ятати нові лексеми іноземцям.

Таким чином, вивчення української мови як іноземної із залученням ігор значно збільшують об'єм мовної діяльності іноземних студентів, сприяють їх творчому потенціалу, створюють природну можливість для багаторазового повторення кліше та дозволяють у результаті доводити мовні навички до автоматизму.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Косенко Ю.Г. Принцип урахування рідної мови під час вивчення лексики інокомунікантів/ Ю. Косенко // Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – Вип. 9. – Харків:ХНПУ, 2015. – С. 93 – 100.

2. Битехтина Н.Б. Игровые задания на занятиях по русскому языку какиностранному / Н.Б. Битехтина, Е.В. Вайшнорене // Живая методика для преподавателя русского языка какиностранного. – М.: Русский язык. Курсы, 2009. – С. 64 – 96.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Юлія Косенко – викладач Сумського національного аграрного університету (Україна).

Наукові інтереси: українська мова як іноземна.